

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא א - ה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת קניית מערת המכפלה

בראשית כג, א-כ

פסקאות: א - ב

[א]

כג, ג - ו) (ג) וַיִּדְבֹר אֶל בְּנֵי חַת לֵאמֹר: (ד) גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אַחְזַת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלְפָּנַי: (ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי חַת אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: (ו) שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמַבְחָר קִבְרֵינוּ קֶבֶר אֶת מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קִבְרוֹ לֹא יִקְלָה מִמֶּךָ מִקְבֵר מֵתְךָ:

מדוע ביקש אברהם לקנות את מערת המכפלה במעמד כל בני חת

וידבר אל בני חת וכו' איש ממנו את קברו לא יכלה. פירושו¹,

¹ [א] (כג, ג - ו) (ג) וַיִּדְבֹר אֶל בְּנֵי חַת לֵאמֹר: (ד) גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אַחְזַת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלְפָּנַי: (ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי חַת אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: (ו) שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמַבְחָר קִבְרֵינוּ קֶבֶר אֶת מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קִבְרוֹ לֹא יִקְלָה מִמֶּךָ מִקְבֵר מֵתְךָ: ע"כ. יש לדקדק: א. בכל הפרשה דיבר אברהם לכל בני חת בלשון רבים, ופעמים רבות מוזכר בפרשה זו שהמשא ומתן היה לכל בני חת. וצריך ביאור מדוע, הרי לא היה צריך אלא אחוזת קבר מיחיד, ומדוע צריך לדבר לכל בני חת, ועוד שבפסוק י"ח כתיב שהשדה היה למקנה לעיני בני חת, מדוע כתיב שהיה המקנה לעיני בני חת. ב. מדוע אמרו לו "נשיא אלוהים" כו'. ג. אברהם פנה לכל בני חת, ואמרו לו (פסוק ו) "איש ממנו את קברו לא יכלה", כיון שדיבר לבני חת בלשון רבים, היה להם גם כן להשיב בלשון רבים "קבור את מתך כו' לא נכלה ממך כו'", ומהו לשון "איש ממנו", והרי דיבר בלשון רבים.

ונראה, על פי הגמרא בבכורות (נב, ב): "תניא המוכר קברו ודרך קברו מקום מעמדו ובית הספרו, באים בני משפחה וקוברים אותו בעל כרחו משום פגם משפחה" ע"כ. מבואר שמשום כבוד המשפחה אין היחיד יכול למכור את קברו, כיון שבני המשפחה רוצים להקבר יחד, ולכן אפילו אם מכר, קוברים אותו בעל כרחו משום פגם המשפחה. ובזה מבואר מדוע אברהם דיבר בלשון רבים, כי רצה לקנות מהיחיד במעמד כולם, כדי שלא יבוא אחד מבני המשפחה וימחה, וכיון שלא ידע מי הם בני המשפחה, ביקש לקנות בפני כל בני חת, ומיושב דקדוק א'.

דאיתא בבכורות (נב, ב) שמכר קברו באים בני המשפחה למחות, וזה הוא לעיני בני חת, שלא ימחו, והיינו דאמר איש ממנו, אפילו בפרט, לא יכלה את קברו, שהוא כבוד גדול, כי נשיא אלקים וכו' ואינו צריך הסכם הכללי, ודו"ק².

[ב]

כג, יז - יח) - (יז) וַיִּקֶם שָׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא הַשָּׂדֵה וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֵה אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ סָבִיב: (יח) לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חַת בְּכָל בְּאֵי שְׁעַר עִירוֹ:

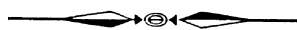
מדוע כאן כתוב שקנה את השדה, ושוב בפסוק כ ויקם השדה

ויקם שדה עפרון וכו' לאברהם למקנה לעיני בני חת וכו'. פירושו³ על פי שיטת רבינו האי גאון, הובא בביאורי הגר"א חושן משפט

וענו לו בני חת, כיון שאתה נשיא אלוהים, אין פגם משפחה למכור לך קבר, ויחיד המוכר לנשיא אין בני המשפחה יכולים למחות. לפיכך אמרו לו לשון נשיא אלוהים, ולכן אמרו בלשון יחיד "איש ממנו", כלומר יחיד בלבד יכול למכור לך שלא במעמד כל בני המשפחה, שאינם יכולים למחות, ואיש יחיד, פרט, לא ימנע ממך לקבור מתך, ומיושב דקדוק ב' ג'.

א. ה. ואף על פי כן, אברהם עשה הקנין לעיני כל בני חת, כי לא החזיק את עצמו כנשיא אלוהים, לפיכך גם לאחר שאמרו לו שאין צריך הסכמת בני המשפחה, המשיך אברהם לדבר בפני כל בני חת, ולכן בפסוק יח מדקדק הכתוב שהקנין היה במעמד כל בני חת, ולעולם לא יטענו שהיה בזה פגם משפחה, ויכולים בני המשפחה למחות].

² תמצית דבריו: הטעם שביקש אברהם לקנות את מערת המכפלה במעמד כל בני חת, כיון שמשום כבוד המשפחה אין היחיד יכול למכור את קברו, כיון שבני המשפחה רוצים להקבר יחד.

[ב]

³ [ב] (כג, יז - יח) - (יז) וַיִּקֶם שָׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא הַשָּׂדֵה וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֵה אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ סָבִיב: (יח)

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא א - ה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת שידוך יצחק לרבקה

בראשית כד, א- סו

פסקאות: ג - יט

[ג]

כד, ד) פִּי אֶל אֶרְצִי וְאֶל מוֹלְדָתִי תֵּלֶךְ וְלִקְחָתָ אִשָּׁה לְבְנִי לְיִצְחָק:

מדוע נתן אליעזר את הנזמים לרבקה לפני שידע שהיא ממשפחת אברהם

סימן קצ"ד, (ס"ק א) שעובד גלולים מישראל, וישראל מעובד גלולים, בלא טעם דסמיכת דעת, לית בהו חד קנין מהני ג' קנינים דמקנים בהו קרקע (קידושין כו, א), רק בשטר לחודא. ולכן, ישראל הלוקח מעובד גלולים יצאו מרשות עובד גלולים על ידי כסף, רק דישראל לא מצי זכי בהו רק על ידי שטר או חזקה לחוד כמו בנכסי הפקר, וכן אבות שיצאו מכלל בני נח. ולכן ויקם שדה עפרון לאברהם למקנה רק לעיני בני חת, שלא זנו את אברהם כדין ישראל לגבי בן נח וכדין תורה, אבל על פי דין תורה לא קנה אברהם את השדה, רק דהוי כמו שדה הפקר, וכשקבר אברהם זכה בה מדין חזקה, ולכן כתוב אחר כך עוד ויקם השדה וכו' אחרי שקבר שרה, ונכון⁴.

קבורת שרה בקנין חזקה, כדין המחזיק בנכסי הפקר. [א. ה. בנדפס "ולכן". ונראה שהוא טעות דפוס, וצריך לעיין בכתב יד קדש].
ובזה מבואר הכל, דלפיכך כתוב (יח) "לְאֶבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חַת כָּל בְּאֵי שְׂעַר עִירוֹ" כלומר, לפי ראות עיניהם של בני חת שחשבו שאברהם דינו כבן נח, לכן לעיניהם קנה אברהם את השדה בכסף שנתן לעפרון, אבל באמת לא קנה את השדה, אלא שיצאה השדה מידי עפרון על ידי הכסף ונעשית כהפקר, וכשקבר את שרה עשה חזקה בשדה על ידי קבורתה, ואז קנה השדה מדין תורה, לכן לאחר קבורת שרה כתוב (כג) "וַיִּקֶם הַשָּׂדֶה וַהֲמַעְרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְאֶבְרָהָם לְאַחֲזָתָ קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי חַת". דקם על פי תורה, ולא כתוב לעיני בני חת, כי על פי תורה כבר נקנה לאברהם.

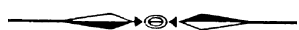
⁴ תמצית דבריו: הטעם שכאן כתוב שקנה את השדה, ושוב בפסוק כ' ויקם השדה, כיון שישראל הקונה קרקע מגוי אינו קונה בכסף, ואם קנה ישראל מגוי בכסף לחוד, יצאה הקרקע מרשות הגוי ונעשית כהפקר, כיון שהגוי סומך דעתו על הכסף ומוציא הקרקע מרשותו, ואז יכול ישראל לעשות בה חזקה ולקנותה. לכן בתחלה קנה רק לעיני בני חת, שהם חשבו שקנה והפקירוה, אבל כשקבר את שרה קנה בחזקה.

לְאֶבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חַת כָּל בְּאֵי שְׂעַר עִירוֹ: "ע. כ. יש לדקדק: א. מה כונת הכתוב "לְאֶבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חַת כָּל בְּאֵי שְׂעַר עִירוֹ", ולעיל (יח, ג) ביאר רבינו, דבא לומר שעשה הקנין בפני כולם כדי שלא ימחו בו, אבל מכל מקום יש לדקדק דכבר כתיב כָּל בְּאֵי שְׂעַר עִירוֹ, ומהו הלשון לְעֵינֵי בְנֵי חַת. ב. מהו כפל הכתובים בענין קניית אברהם את מערת המכפלה, שבפסוק יז כתוב שקנה את השדה, ושוב כתיב (פסוק כ) ויקם השדה כו' מהו כפל הקנין.

ונראה, דמבואר בביאור הגר"א (חושן משפט סימן קצד ס"ק א) בשם רב האי גאון, שישראל הקונה קרקע מגוי אינו קונה באחד מג' קניני קרקע, דהיינו כסף או שטר או חזקה רק באחד מהם דהיינו שטר. ולא מפני שאין סמיכות דעת לקנות בכסף לחוד (קידושין כו, א ובחושן משפט סימן קצ, ז) אלא אפילו אם סומך דעתו לקנות בכסף לחוד אין ישראל קונה קרקע מגוי בכסף לחוד אלא בשטר לחוד, וכן אינו קונה בחזקה לחוד.

לפיכך, אם קנה ישראל מגוי בכסף לחוד, יצאה הקרקע מרשות הגוי ונעשית כהפקר, כיון שהגוי סומך דעתו על הכסף ומוציא הקרקע מרשותו, ונעשית הקרקע כהפקר (והוא מבואר בבא בתרא נד, ב נכסי גוי הרי הן כמדבר) וכיון שנעשית כהפקר, יכול ישראל לעשות בה חזקה ולקנותה כקונה קרקע הפקר בחזקה, או בשטר לחוד, אבל גוי מגוי קונה בכסף לחוד.

והנה האבות יצאו מגדר בן נח [א. ה. כמבואר במשך חכמה פרשת וירא יח, ח ד"ה ויקח, ועיין שם מה שביארנו בעומק כונתו מדרגת אברהם שיצא מכלל בני נח] ולא קנה השדה בכסף לחוד שנתן לעפרון כדין ישראל הקונה מגוי, אלא שנעשית הקרקע הפקר על ידי נתינת המעות, וזכה בה על ידי

[ג]

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא א - ה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הנערה ואביה להתחתן עם אברהם, ולא היה נחוש, רק אליעזר רצה לאמת זה להם אשר הדבר בגזירה מוחלטת ובהשגחה פרטית [כאשר כן היה באמת], אמר שאברהם ציוהו ליקח ממשפחתו ומבית אביו [אולי סבר שזה נרמז באמרו ואל מולדתי] והוא נחוש, וכן היה כי העלמה היתה מבית אבי אברהם, ולכן שינה גם בזה שלא נתן לה הצמידים עד ששאלה בת מי היא, כי כיון שלפי דבריו הציווי היה מאברהם רק על משפחתו מי יודע אם ממשפחתו היא, ובאמת לא צוהו רק על העיר שבה נולד, ולכן

שינה ואמר שאברהם אמר לו לקחת אשה ממשפחתו, ולא היה בזה שקר ממש, כי יש רמז בדברי אברהם לקחת ממשפחתו שאמר לו "ואל מולדתי", אבל לא עשה עמו אברהם תנאי ממש לקחת ממשפחתו, כי אז לא היה נותן לה הצמידים לפני שהיה רואה שהיא ממשפחת אברהם.

והטעם ששינה ואמר להם שאברהם ביקש לקחת אשה מבני משפחתו, כיון שרצה שיאבו לשלוח לו הנערה עמו, לפיכך הוסיף תנאי שלא אמרו אברהם, להראות להם שזו השגחה פרטית מה' שמצא בדיוק מה שביקש אברהם, ולהוכיח להם שהוא גזרה משמים ואי אפשר למאן, והם האמינו בהשגחה פרטית, שהרי אמרו (ג-נא) "וַיַּעַן לְכֹהֵן וַיֹּאמְרוּ מַה יִּצְאָ הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֱלֹהִים רַע אוֹ טוֹב: הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ קָח וְלֶךָ וְתָהִי אִשָּׁה לְכֹהֵן אֲדֹנָיִךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּר ה'". ובזה מסולק שאלה ד' ה'. ולפי זה, באמת לא עשה אליעזר נחוש כלל, אלא בדק באמת מי ראויה להיות בבית אברהם על ידי בחינה של חסד, ואין זה נחוש ממש שאומר אם יהיה כך וכך אז אעשה כך, אלא עשה בחינה אמיתית והגיונית, אלא שכלפי חוץ היה נראה כניחוש, ולזה אמר רב, שמי שעושה נחוש ממש, צריך לסמוך על הניחוש כמו שאליעזר סמך על התנאי שעשה - למרות שבאמת לא היה בזה נחוש, ובזה מיושב שאלה ג'.

ומה שאמר אל ארצי, נתכון לרמז לו שארם נהרים גם תהיה של בניו, שתכבש על ידי דוד שסוריה הוי כיבוש יחיד של דוד, ולכן שינה אליעזר ולא אמר לבתואל שאברהם אמר לו שהם דרים בארצו, כדי שלא יכעסו על אברהם. ובזה מיושב שאלה א'. והשתא לא קשיא מידי וכל דבריו ברורים ונפלאים. [א. ה. ויש לבאר, מה ראה אברהם לומר לאליעזר שהם דרים בארצו. ב. הרי עוד לא כבשה דוד, ואיך אמר אברהם ארצי. ונראה לי שכונת אברהם היתה לומר, שהטעם ששולח לבקש אשה מארם נהרים, כי יש בה קצת קדושת ארץ ישראל, שלולי שהבטיחה ה' לאברהם לא היה בכח דוד לכבוש אותה, ובכח קדושת הארץ להעניק מידות טובות].

(כד, ד) כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני. הנהגה אמר אברהם ארצי, לרמזו כי ארם נהרים גם כן יהיה של בניו, שדוד עתיד לכבוש סוריה ותהיה ארצי, רק אליעזר השמיט דבר זה שלא יחרה אף לבן ובתואל על זה, ויתכן כי אברהם לא אמר שילך אל משפחתו, רק אל העיר אשר נולד שם ומשם יקח אשה אף אם אינה ממשפחתו, רק שתהא מן העיר הזאת, ולכן אמר כי הנערה אשר יראה בה נדיבות להטריח ולהשקות לגמלו ראויה היא להינשא לבן אברהם ולהביאה לתוך ביתו, ובטח תוטב בעיני

⁵ [ג] (כד, ד) "כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקְחֶתָּ אִשָּׁה לְבְנֵי לְיִצְחָק" ע"כ. יש לדקדק: א. מהו לשון "כִּי אֶל אַרְצִי", מהו לשון ארצי. ועוד תימה, מדוע כשסיפר למשפחתו, שינה ולא אמר (בפסוק לח) שאברהם ציוה לו שילך לארצו. ב. דבפסוק כב כתוב שנתן לה הנזמים לפני ששאלה בת מי היא, אלא ששינה כשסיפר בפסוק מז לבני המשפחה, כמבואר ברש"י שכתב: "ואשאל ואשים - שנה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה, ועדיין אינך יודע מי היא". עכ"ל. והוא פלא, מדוע נתן לה הנזמים לפני ששאלה בת מי היא, אולי מבני משפחת אברהם. ג. בחולין (צה, ב) "אמר רב, כל מי שאינו סומך על נחשו כמו אליעזר עבד אברהם, שנתן לה הנזמים לפני ששאלה בת מי היא, כי סמך על נחשו, אינו נחוש". פירוש, איסור מנחש הוא רק אם סומך על הניחוש, כמו אליעזר שהיה בטוח בניחוש, ונתן לה צמידים, ומי שאינו סומך כל כך על הניחוש, אין זה מנחש. והקשו התוס' (שם ד"ה כאליעזר) לשיטת התנאים הסוברים שכן נח אסור לנחש איך נחש אליעזר. ד. מדוע כשסיפר אליעזר למשפחתו שינה ואמר שקודם שאלה בת מי היא, והרי אברהם לא ביקש ממנו להביא ליצחק אשה מבני משפחתו, אלא "כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקְחֶתָּ אִשָּׁה לְבְנֵי לְיִצְחָק". ה. כיון שאברהם לא אמר לו לקחת אשה ממשפחתו, מדוע שינה ואמר להם שאברהם אמר לו לקחת אשה ממשפחתו.

ונראה, דבאמת אברהם לא ביקש מאליעזר להביא ליצחק אשה ממשפחתו, ואליעזר לא עשה נחוש שמי שתביא לו מים היא ממשפחת אברהם, אלא שהבין, שאשה הראויה ליצחק היא זו שגומלת חסדים. וכשראה שרבקה גומלת חסד, נתן לה מיד הצמידים, כי היא ראויה להיות אשה ליצחק, והבין שבודאי תסכים לבוא עמו לאברהם, כיון שהיא גומלת חסד וראויה להיות בבית אברהם, ובזה מיושב תמיה ב'. וכיון שבבית בתואל לא היו מבינים עומק הבנה זו של בחינת החסד שעשה אליעזר, לפיכך מפני דרכי שלום,

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא א - ה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(כד, ה) ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם: (ו) ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה: (ז) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם: (ח) ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת רק את בני לא תשב שמה:

מה ענין שבועת ה' על הארץ, לזה שיצחק לא יצא מארץ ישראל

(כד, ז) ואשר דבר לי. יתכן⁷ כי הוא מקרא קצר כדרך המקראות,

ונראה, דרמו אברהם מדוע יצחק אסור לצאת מהארץ. דהנה בברית בין הבתרים נשבע ה' לאברהם שלזרעו יתן את הארץ (בראשית טו, יח), אבל לא פירש לו איזה זרע, האם ישמעאל או יצחק, ושניהם נולדו רק לאחר ברית בין הבתרים. אבל לאחר מכן, כששרה רצתה לגרש את ישמעאל מפני יצחק [והיה רע בעיני אברהם, כי לא ידע מי ידחה מפני מי, כפי שביאר באריכות בפרשת וירא (י, י) עיין שם], אמר לו ה' שהכוונה בברית בין הבתרים היא לזרעו שיתייחס אחריו, יתן לו את הארץ, והיינו יצחק ולא ישמעאל, אף על פי שישמעאל היה הגדול. וזה הטעם שאברהם לא הניח ליצחק לצאת מארץ כנען, כיון שעליו נאמר לזרעך נתתי את הארץ, וחייב לגור בארץ ישראל לזכות בהבטחה.

ולזה נתכון אברהם לרמוז בדבריו. וזה ביאור הכתוב, ה' שלקחני כו' לארץ כנען ודיבר לי שיצחק יהיה זרעי אחרי ולא ישמעאל, ונשבע לי שיתן לזרעי את הארץ, והיינו ליצחק, שרק הוא נקרא זרעי, ואם יצא מהארץ לא יזכה בה, אם כן נשבע ה' שתמצא אשה שתבוא לכאן לקיים השבועה על הארץ. [ואף על פי שכשדיבר אליו ה' שזרעו יהיה יצחק, היה לאחר השבועה שנשבע לתת לו את הארץ, מכל מקום הפך אברהם את הסדר, והקדים לומר לאליעזר מה שגילה לו ה' שיצחק יהיה זרעו, כדי לומר לו שעליו חלה השבועה של ברית בין הבתרים].

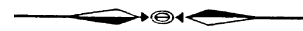
ובזה מבואר היטב, מדוע חזר אברהם והזהיר את אליעזר בפסוק ח שלא ישיב את יצחק חוץ לארץ כנען. דקודם השיב לאליעזר ללא טעם, ואמר לו (פסוק ו) שלא ישיב את יצחק חוץ לארץ כנען. וכדי שלא יהיה קשה בעיניו שהליכתו תהיה לשוא, מוסיף לו אברהם ברכה וטעם מדוע בודאי יצליח ה' דרכו, כיון שנשבע ה' לתת ליצחק את הארץ וכדי לקיים שבועתו, בודאי ימצא לו ה' אשה שתבוא לכאן, ולאחר שגילה לאליעזר סוד זה, מוסיף לו שוב אזהרה עם טעם עמוק מאוד מדוע יצחק אסור לו לדור בחוץ לארץ,

נתן קודם ששאל בת מי היא, כי תהיה למי שיהיה תינשא לבן אברהם, ובזה מסולק מה שהקשו בתוספות (חולין צה, ב ד"ה כאליעזר) למאן דאמר דבני נח נצטוו על הכישוף ולא תנחשו כתיב, יעויין שם, שלפי זה הוא באמת לא נחש, אך שסיפר להם שסמך על הניחוש שהיא ממשפחת אברהם, כמו שאמר לפניהם, שנצטווה על זה גם כן מאברהם, ודו"ק⁶.

[ד]

⁶ תמצית דבריו: הטעם שנתן אליעזר את הנזמים לרבקה לפני שידע שהיא ממשפחת אברהם, כיון שאברהם לא ציוה לאליעזר לקחת ממשפחתו, אלא ממקום ההוא, ואליעזר עשה סימן לראות אם יש נערה שעושה חסד, וכיון שראה שעושה חסד, היא ראויה ליצחק. וזה שאמר להם, שאברהם ציוה לקחת ממשפחתו, שינה, כדי שיאמינו שהיתה כאן השגחה פרטית, ואולי נרמז ב"מולדתי". ועוד מבואר בפנים דברים נפלאים.

[ד]

⁷ [ד] (כד, ה - ח) – "ו"אמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם: (ו) ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה: (ז) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם: (ח) ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת רק את בני לא תשב שמה" ע"כ.

יש לרקדק: א. דהנה, על שאלת אליעזר האם ישיב את יצחק לדור בחוץ לארץ (פסוק ה), השיב לו אברהם (פסוק ו) "השמר לך פן תשיב את בני שמה". ואחר כך מוסיף אברהם (פסוק ז) ומברכו שה' יצליח דרכו, ויקח לבנו אשה משם, וימצא אשה שתבוא לכאן. אם כך מהו אריכות הלשון "ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת". ב. כבר אמר לו אברהם (פסוק ו) "השמר לך פן תשיב את בני שמה", אם כן מדוע חוזר אברהם ואומר לאליעזר (פסוק ח) "רק את בני לא תשב שמה".

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא א - ה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הבנים, ודו"ק⁸.

[ה - המשך]

מדוע לא ציוה אברהם את יצחק שלא ישא מבנות כנען, ויצחק ציוה את יעקב. ומדוע יצחק לא ציוה גם את עשיר.

מה⁹ דלא צוה את יצחק בנו שלא ישא אשה מבנות הכנעני, מכאן

מבנות כנען, ולא ציוה זאת ליצחק בעצמו. וביותר תמוה, שיצחק ציוה יעקב שלא יקח אשה מבנות כנען. ב. מדוע לא ציוה יצחק לעשיו שלא יקח אשה מבנות כנען, והרי עשיו היה מכבד את אביו ביותר, ושומע בקולו. ג. לשון הכתוב בברכת יצחק ליעקב (בראשית כח, ו) צריך ביאור רב. דז"ל הכתוב "וַיֵּיךְ אֶשְׂרָא בְּרַיְכֹוֹ אֹתוֹ וַיֹּצִיאוֹ עִלְיָו לְאֵמֶר לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן", מהו הלשון הכתוב "בְּרַיְכֹוֹ אֹתוֹ וַיֹּצִיאוֹ עִלְיָו", ולא כתוב רק "וַיֹּצִיאוֹ עִלְיָו". ועוד, כל הפסוק צריך ביאור, מה הכונה שראה עשיו ברכת יצחק ליעקב, ואם הכונה לומר הטעם מדוע לקח עשיו אשה שלא מבנות כנען, היה לכתוב רק ששמע הציוי שלא ישא אשה מבנות כנען.

ונראה על פי דברי המהרי"ק (קס"ו ד), ומביאו הרמ"א ביורה דעה (רמ, כה), דאין הבן חייב לשמוע בקול אביו אם חפץ לישא אשה, ואביו מצוה עליו שלא ישאנה. לכן לא ציוה אברהם ליצחק כן, שמפני כיבוד אב אינו חייב לשמוע בקולו. [ולא רצה לגלות לו הטעם האחר, שלא יזכה בארץ אם ישא כנענית, כיון שלא רצה אברהם לגלות סוד זה, כנ"ל]. אבל כשבירך יצחק את יעקב, שנטל הברכות של יצחק, וכבר נודע לעשיו דבר זה, שיצחק בלבד יטול הארץ, לכן ציוה יצחק את יעקב שלא ישא אשה כנענית, כי אם ישא אשה כנענית בניו יהיו מתייחסים אחריה, ולא יהיו נקראים זרעו, ולא יוכל ליטול הארץ, כמו שאמרו חז"ל ביבמות (ק, ב) על הפסוק (בראשית יז, ז) "וַיִּקְרָא אֶת בְּרִיתוֹ בֵּינֵי וּבֵינֵי וַיִּבְרָךְ אֶת אֶתְרֵיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וְלֹא תִקַּח אִשָּׁה אֲחֵרָה", דפירושו, שציוה ה' על אברהם שלא ישא גויה ושפחה, כדי שבניו יהיו מיוחסים אחריו, וכך אמר יצחק ליעקב, כיון שנטלת הברכות שקבלתי מאברהם, ואתה חפץ בהם, לא תוכל לזכות בהם אלא אם תיקח אשה שלא מהכנענים שהם שפחות, ואז יהיו בניך מתייחסים אחריה, ולא תוכל לקבל הברכות שנטלת.

ובזה מבואר היטב לשון הכתוב, שראה עשיו שיצחק ציוה על יעקב בברכו כו', כלומר, הציוי שלא ישא אשה מבנות כנען לא היה אלא מפני שיוכל ליטול הברכה. [וכששמע זאת עשיו, לקח עשיו אשה שלא מבנות כנען, ולקח את מחלת בת ישמעאל שיהיה לו זרע הראוי לרשת הארץ, כי קיוה

והיינו אשר דיבר לי (לעיל כא, יב) כי ביצחק יקרא לך זרע לא בישמעאל, ואשר נשבע לי לזרעך אתן את הארץ הזאת וכו' (טו, יח), לכן (פסוק ח) לא תשב בני שמה, כי לו הבטיח ה' ליתן הארץ הזאת. ויתכן כי זה לא פרסם אברהם, שלא להטיל קנאה בין

כדי לזכות בארץ כנען אחרי מות אברהם [אבל אחר שזכה יצחק בארץ כנען לאחר מות אברהם, כבר התקיים הפסוק לזרעך נתתי את הארץ הזאת, לכן יעקב כבר היה מותר לצאת מארץ כנען, כי זכה יצחק בארץ לזרעו אחריו לעולם ועד. אבל אברהם, אף על פי שזכה בארץ, היה צריך שיתקיים בו השבועה של ברית בין הבתרים, שזרעו והיינו יצחק, יזכה בארץ לאחר מותו]. והטעם שהוצרך אברהם לומר זאת לאליעזר, ולא ידע זאת אליעזר, ומדוע אמר לו זאת ברמז, שלא רצה לגלות דבר זה, שלא יהיה קנאה בין הבנים, וחשב ישמעאל שעליו נאמר ברית בין הבתרים.

א]. ה. בברית בין הבתרים נשבע ה' שלזרעו יתן את הארץ, כדכתיב (בראשית פרק טו, יח) בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לְאֵמֶר לְזַרְעוֹ וְנָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, ולפסוק זה נתכון רבינו. ונקט לשון הכתוב כאן בלשון עתיד, כיון שבאמת הוא עתיד, אלא שבכרית בין הבתרים דיבר ה' בלשון עבר, שבאמת כבר נתן, אבל בפועל יהיה זה בעתיד. אבל לשון הכתוב לזרעך אתן את הארץ, כתוב לפני ברית בין הבתרים (בראשית י, ז), ושם לא נשבע לו ה' שלזרעו יתן את הארץ, אבל רק אמר לו בלבד, ולאחר מכן ביקש אברהם שבועה בכרית בין הבתרים, [שחשש שמא יגרום החטא ולא יזכה לזרע, כמו שכתב רבינו לעיל (יח, יג ד"ה למה זה)]

⁸ תמצית דבריו: כדי לקיים השבועה שלזרעו יתן את הארץ, דהיינו יצחק בלבד, לא נתן אברהם שיצחק יצא חוץ לארץ כנען, וזה מה שרמז לאליעזר. ולכן ציוה יצחק ליעקב שלא ישא בנות כנען, שיוכל לזכות בארץ. ולא ציוה אברהם ליצחק, שלא גילה לו סוד זה, שרק הוא זרעו.

[ה - המשך]

⁹ [ה - המשך] על פי המבואר, שהטעם שאסור ליצחק לצאת מהארץ כדי לזכות בברכת אברהם בארץ כנען, ושאברהם שמר בסוד שישמעאל לא זרעו, כדי שלא לעורר קנאה בין האחים, יתיישבו כמה דקדוקים נפלאים. דהנה יש לדקדק: א. מדוע אברהם ציוה את אליעזר שיצחק לא יקח אשה

משך חכמה

פרשת חיי שרה פסקא א - ה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(יבמות ק, ב) לא תיסב כנענית ושפחה דלא ליזול זרעך בתרה. אם כן הוא תנאי. וכן אמר לו יצחק שלא תקח מבנות הכנעני, ויחול עליך ברכת אברהם לנחול בארץ, כמו שנתן ה' לאברהם על תנאי זה. ומשום זה אמר (בראשית כח, ו) וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב כו' בברכו אותו ויצו עליו לאמר לא תקח כו' מבנות כנען, שאין זו מצוה שמחוייב לכבד את אביו, רק תנאי בברכו אותו, שאם לא ישמע אליו בזה אין הברכה קיימת, וכמו שכתבתי¹⁰.

ראיה להמהרי"ק (קסו, ד), הביאו הרמ"א (יורה דעה רמ, כה) דהבן אינו חייב לשמוע להאב אם מוחה בו מלישא אשה שהוא חפץ. ומה דצוה יצחק ליעקב לא תקח אשה מבנות הכנעני (בראשית כח, א), הוא מפני שאמר לו (בראשית כח, ד) ויתן לך את ברכת אברהם כו' את ארץ מגוריד אשר נתן כו' לאברהם, ובזה כתוב (בראשית יז, ז) ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ כנען והייתי להם לאלקים, ופירשו בסוף פרק נושאים על האנוסה

¹⁰ תמצית דבריו: הטעם שלא ציוה אברהם את יצחק שלא ישא מבנות כנען, כיון שלפי מהרי"ק אין הבן חייב לשמוע בקול אביו אם רוצה לישא אשה, ולא רצה לגלות לו את הסוד שאסור לקחת אשה כדי לזכות בארץ, אבל יצחק ציוה את יעקב, כיון שכבר נגלה שזכה בברכות, ולכן לא ציוה גם את עשיו.

עשיו שיזכה בארץ אם יעקב לא יזכה בה, כמו שאמר לו אביו (בראשית כז, ז) "וְהָיָה כְּאִשֶּׁר תְּרִיד וּפְרָקְתָּ עָלָי מֵעַל צְנָאֲרֶךָ" ופרש"י "והיה כאשר תריד - לשון צער, כמו (תהלים נה ג) אריד בשיחי, כלומר כשיעברו ישראל את התורה, ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל, ופרקת עלו וגו'" עכ"ל. ואולי אפשר להוסיף, שכיון שנישואי עשיו היה כדי לזכות בארץ ישראל, לכן נשא את מחלת בת ישמעאל, כיון שאצל הגויים בת יורשת כבן (קידושין יז, ב רש"י ד"ה בנכריותן) וישמעאל לא ידע שברכת הארץ ליצחק, לפיכך רצה לרשת מאשתו את ברכת הארץ]